

ВІДГУК
офіційного опонента, доктора філологічних наук, професора
Єнікєєвої Санії Маратівни
на дисертацію **Куліш Владислави Сергіївни**
"Поетичні образи мовчання в англомовному художньому дискурсі",
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
(спеціальність 10.02.04 – германські мови)

Стереотипне розуміння сутності сіленціального феномену як абсолютної відсутності звучання, а відтак і смислу, поступається в сучасних лінгвістичних розвідках розглядом цього явища як невербального механізму мовної та мовленнєвої організації інформаційного повідомлення, засобу актуалізації раціональних й емоційних інтенцій учасників мовної комунікації, знаряддям екстеріоризації лінгвокреативної діяльності мовця. Мовчання, як засіб смислотворення, став об'єстом дослідження багатьох лінгвістів, зокрема, Н. Д. Арутюнової, Т. В. Анохіної, Л. Р. Безуглої, К. А. Богданова, Г. Г. Почепцова, І. М. Рудік, Л. В. Солошук. У представлений на наш розгляд дисертації В. С. Куліш мовчання розглядається не лише як характерна особливість антропного буття, але й як специфічна ознака персоніфікованих людиною об'єктів дійсності.

Домінуючі у сучасній лінгвістиці тенденції до всебічного й поглибленого осмислення феномену комунікації зумовлюють необхідність вивчення невід'ємної складової будь-якого комунікативного акту – мовчання. Дослідження мовчання як компонента комунікативної поведінки мовців та персоніфікованих ними об'єктів буття, є наразі актуальним з огляду на підвищений інтерес науковців до встановлення механізмів взаємодії вербальних та невербальних засобів комунікації як втілення прагматичних інтенцій дискурсивної діяльності людини.

Отже, **актуальність** дисертаційного дослідження В. С. Куліш зумовлена, з одного боку, оригінальністю його об'єкта – "мовчазної мови" – елемента комунікативної поведінки людини та поетизованої природи, а з іншого – необхідністю застосування комплексного лінгвопсихологічного,

комунікативно-функціонального й лінгвопрагматичного підходів, які належить до провідних дослідницьких парадигм сучасної лінгвістики. **Об'єктом** дослідження є поетичні образи мовчання як складні, динамічні вербальні образи, що відбивають своєрідність осмислення сіленціального феномену в англomовній лінгвокультурі. **Предметом** аналізу стали мовні засоби екстеріоризації поетичних образів мовчання в англomовному художньому дискурсі.

Розглядувану дисертацію присвячено дослідженню комунікативно-прагматичних параметрів вербалізаторів поетичних образів мовчання, які функціонують в англomовному художньому дискурсі, що є **метою** наукової розвідки, виконаної науково-дослідницької теми Сумського державного університету "Епідигматичні девіації номінативних та комунікативних одиниць" (номер державної реєстрації 0112U4326). Проте, на жаль, ані в дисертації, ані в авторефераті не зазначено дату і номер протоколу затвердження теми дисертації В. С. Куліш.

Матеріалом безпосереднього аналізу стали 2000 мовних одиниць-вербалізаторів символів природного мовчання, виявлених у 1000 уривках поетичних текстів англomовних авторів XVIII – XX століть, які за жанровою специфікою належать до пейзажної лірики. Тож дослідження за об'єктом, предметом, матеріалом і методологічним підходом повністю відповідає спеціальності 10.02.04 – германські мови. Як доводить викладений у дисертації зміст, основні положення й висновки, поставлена авторкою мета й чітко сформульовані завдання були в цілому успішно вирішені, а їхня реалізація, у свою чергу, уможливило виявлення головних показників наукової праці, що ставлять її на рівень кандидатських дисертацій: наукову новизну й особистий внесок у різні галузі мовознавства, неабияку практичну цінність.

Так, відзначаючи **наукову новизну**, засвідчуємо, що вона зумовлюється, насамперед, новизною об'єкту дослідження, який раніше не перебував у фокусі уваги лінгвістів, інноваційним характером комплексної методології – застосуванням методів як суто лінгвістичного, так і лінгвопрагматичного,

дискурсивного та лінгвокультурологічного аналізу, науковою релевантністю виявлених закономірностей. Слід відзначити, зокрема, що шляхом синтезу цілого арсеналу традиційних і сучасних методів та методик наукового пошуку авторці вдалося розробити оригінальний алгоритм комунікативно-дискурсивного й прагматистичного аналізу вербалізованих поетичних образів, які актуалізуються у досліджуваних художніх творах. У результаті такого комплексного аналізу було встановлено, що феномен поетичного мовчання актуалізується в англomовних художніх текстах шляхом залучення природних образів, представлених земними (Earthy), небесними (Celestial) або повітряними (Aerial) символами, які фактично виконують функції основних продуцентів природного мовчання. Виявлено різнорівневі засоби вербалізації поетичного мовчання та проаналізовано способи їх творення.

Наукова новизна узагальнюється у положеннях, що виносяться на захист, у висновках до розділів та загальних висновках. Можна відзначити, зокрема, уточнення визначень таких релевантних до проблеми дослідження понять, як "образ", "художній образ", "художньо-поетичний образ", формулювання визначення терміну "словесно-поетичний образ мовчання"; розробку алгоритму комплексного аналізу поетичних образів мовчання з урахуванням денотативно-референційної співвіднесеності та чинника адресанта й адресата комунікації; створення парадигми природних символів, які в межах англomовного поетичного дискурсу виступають продуцентами природного мовчання; виявлення та характеристику основних вербалізаторів поетичного природного мовчання, екстеріоризованих у художньому дискурсі одиницями лексичного і синтаксичного рівнів.

До здобутків дослідниці слід також віднести визначення ролі різних стилістичних засобів (персоніфікації, метафори, метонімії тощо) у реалізації творчих інтенцій авторів художніх творів у процесі екстеріоризації поетичних образів мовчання в аналізованому дискурсі. Шляхом екстраполяції музичних параметрів звучання на вивчення поетизованої природної тиші авторка наукової розвідки запропонувала характеризувати останню як "абсолютне

мовчання" й "тихе звучання" (стор. 77-78; 118), виявивши в аналізованих текстах вербалізатори, які актуалізують ці стани природи.

Серед головних закономірностей, встановлених дисертанткою, необхідно також відзначити такі:

- словесно-поетичний образ мовчання є складним динамічним вербальним образом, при актуалізації якого відбувається інкорпорація різних типів знань: базового (архетипного), конвенційного (стереотипного) й індивідуального;
- у художньому дискурсі образ природи та її символів (земних, небесних і повітряних) представляється персоніфіковано й метафорично, що зумовлює можливість ототожнювати природне мовчання з природною тишею;
- за способом взаємодії комунікантів мовчання природи (Nature Silence) представлено в англомовному художньому дискурсі діалогічно, до того ж діалогізм виявляється не лише в межах окремих груп (класів) символів, але й між символами, що належать до різних субстанціональних груп;
- в англомовній ліриці природна тиша може реалізовуватися як у формі домінантного мотиву (гармонії людини й природи, любові до рідного краю, краси тихої природи та кохання), так і в формі фонового мотиву (миру й відсутності війни, блаженства тихого небуття, трансцендентальності тихої ночі тощо).

Тим самим, ми вважаємо, що розкриті у дисертації закономірності свідчать про певний **теоретичний** внесок у лексикологію (семасіологію) і стилістику англійської мови, дискурсологію та теорію тексту, лінгвопрагматику. Так, окреслення шляхів, способів і механізмів формування мовних екстеріоризаторів образів природного мовчання в англомовному художньому дискурсі можна вважати внеском у лексикологію, а виявлення їхніх лінгвостилістичних функцій збагачує стилістику англійської мови. Лінгвопрагматику доповнено аналізом експліцитних адресантно-адресатних відносин між автором-творцем і читачем або слухачем (реципієнтом) та імпліцитною взаємодією між персоніфікованими природними символами у художньому дискурсі. Дискурсологію збагачено уточненням специфічних рис

художнього дискурсу та висвітленням його діалогічної природи. Розвиток теорії концептуальної метафори полягає у визначенні джерел і механізмів метафоричної актуалізації поетичних образів мовчання в англомовних художніх творах на різних рівнях організації текстів.

Ми вважаємо, що представлена наукова праця має й **практичне значення**. Воно полягає в тому, що прикладні аспекти досягнень В. С. Куліш можуть бути використані: у навчальній роботі (при викладанні нормативних теоретичних курсів з лексикології і стилістики англійської мови, літературознавства, при розробці дисциплін за вибором з дискурсології та лінгвістики тексту, лінгвокогнітології, лінгвопоетики, прагматистіки); у навчально-методичній роботі (при створенні навчальних та методичних посібників із зазначених дисциплін); у лексикографічній практиці (при укладанні словника сімантичних феноменів природи).

На наш погляд, об'єктивність і достовірність тез, висновків, отриманих результатів забезпечуються солідною теоретико-бібліографічною, лексикографічною та ілюстративною базою (загалом – 253 найменування), сучасною методологією і відповідною методикою дослідження, достатнім обсягом опрацьованого фактичного матеріалу, надійністю та переконливістю ілюстративних наробок.

Основні результати дослідження знайшли своє відбиття у десяти публікаціях, зокрема у семи статтях (одна – у співавторстві), опублікованих у фахових виданнях України, і трьох – у закордонних журналах. Дисертацію апробовано на 7 міжнародних та 2 всеукраїнських науково-практичних конференціях, її зміст адекватно й об'єктивно висвітлено в представленому на наш розгляд **авторефераті**. Проте, в ньому є окремі технічні недоліки, зокрема, представлені на стор. 6 та 13 схеми навряд чи можна назвати таблицями, скоріше рисунками, окрім цього обсяг російськомовної або англомовної анотації мав би бути більшим за своїм обсягом, ніж представлено в авторефераті.

Позитивно оцінюючи основні показники наукової праці, ми вважаємо необхідним, окрім вказаних принагідно, висловити ще такі **зауваження**:

1. У Вступі (стор. 7) зазначено, що матеріалом для аналізу було обрано поетичні тексти англомовних авторів XVIII – XX століть, проте не уточнено, британських, американських або інших англомовних поетів. З огляду на лінгвокультурну специфіку пейзажної лірики, доцільно було б дослідити характерні особливості засобів актуалізації феномену мовчання у поетичних творах з метою встановлення їхньої універсальності для усіх англомовних культур, або ж виявлення національно-культурних відмінностей, визначення переваги одних засобів над іншими. Окрім цього, на наш погляд, окреслений у дослідженні часовий відрізок (XVIII – XX століття) є досить тривалим. За цей час у світовій літературі формувалося й функціонувало багато різних літературних напрямків. Цікавим було б розглянути особливості актуалізації поетичних образів мовчання у творах різних художніх течій, адже відбиття й екстеріоризація сіленціального феномену в ліриці поетів Озерної школи мали б відрізнитися від засобів репрезентації поетичного мовчання у поетів-модерністів. Відтак, застосування діхронічного аналізу у дослідженні емпіричного матеріалу було б, на наш погляд, валідним і доцільним.

2. У назві таблиць 2.3 «Таксономія сіленціальних вербалізаторів словесно-поетичного образу мовчання» (стор. 90), яка абсолютно співпадає з назвою таблиці 2.3.1 (стор. 95) слово *сіленціальний* є, на нашу думку, зайвим. У структурах наведених таблиць до земних, небесних та повітряних *природних символів* авторкою додано групу під назвою «Природа». У дисертації ми не знайшли логічного пояснення стосовно необхідності включення цього класу до парадигми природних символів. Гадаємо, що наведений авторкою емпіричний матеріал цілком може бути розподілений по базових класах природних символів – земних (підкласи: вода, флора, земля), небесних (підкласи: небо, сонце, місяць, зорі), повітряних (підкласи: повітря, вітер).

3. У підрозділі 3.3. «Середовище існування поетичних образів мовчання» авторка характеризує дискурс як соціолінгвальне явище в цілому (стор. 122-

123), залишаючи поза увагою специфіку художнього (поетичного) дискурсу, розгляд якого, на нашу думку, є необхідним для висвітлення особливостей організації поетичного комунікативного середовища, у якому "народжуються" відповідні мовні конструкції, а також для розкриття особливостей відбору засобів вербалізації образів мовчання у поетичних текстах та окреслення прагматики поетичної комунікації.

4. Розглядаючи фразові вербалізатори поетичного мовчання (стор. 99-101), авторка дослідження некоректно висвітлює функціональне призначення моделей творення номінативних словосполучень, вважаючи саме їх засобами матеріалізації природного мовчання. Насправді ж моделі є абстрактними схемами і не можуть слугувати номінативними одиницями. Поетичне мовчання екстеріоризують не моделі, а створені за їхнім зразком словосполучення.

5. Що стосується загальних висновків, то, на нашу думку, перше положення є зайвими, оскільки воно не репрезентує особисті здобутки авторки дослідження, а має характер анотації. Окрім того, представлена тут інформація – теоретико-методологічна база дисертації та система використаних методів наукового пошуку (стор. 183) – уже була висвітлена у вступі рецензованої дисертації.

Таким чином, висловлені в процесі рецензування наукової праці В. С. Куліш зауваження ніяким чином не ставлять під сумнів наукову новизну, новизну методології, глибину проведеного дослідження, його об'єктивність та достовірність. Отже, дисертація "Поетичні образи мовчання в англomовному художньому дискурсі" є самостійною, завершеною працею високого теоретичного й науково-практичного рівня, а отримані в ній результати в сукупності роблять внесок у вирішення проблеми вивчення мовних засобів актуалізації поетичних образів мовчання в англomовному художньому дискурсі, що має важливе значення для подальшого розвитку та збагачення теорії германського мовознавства, нових наукових парадигм – дискурсології, комунікативної лінгвістики, прагматистіки, а також літературознавства.

Ми вважаємо, що дисертаційне дослідження *"Поетичні образи мовчання в англомовному художньому дискурсі"* цілком відповідає регламентуючим вимогам пп. 9, 11, 12, 13 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а його авторка – **Куліш Владислава Сергіївна** – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04. – германські мови.

Офіційний опонент,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології
Запорізького національного університету

С. М. Єнікєєва

Вчений секретар
Запорізького національного університету

В. П. Снєжко

Підпис Єнікєєвої
засвідчую С.М.

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

 Снєжко
17.11.2016